

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2017:17
ARKEOLOGISK FÖRUNDERSÖKNING

Kvarteret Hägern, Nora

Nora 164:1, fastigheten Hägern 8, Nora socken och kommun,
Västmanland

Helmut Bergold

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2017:17
ARKEOLOGISK FÖRUNTERSÖKNING

Kvarteret Hägern, Nora

Nora 164:1, fastigheten Hägern 8, Nora socken och kommun,
Västmanland

Helmut Bergold

Lst dnr 431-5136-2016

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-60904 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2017 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2017:17

Författare Helmut Bergold

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

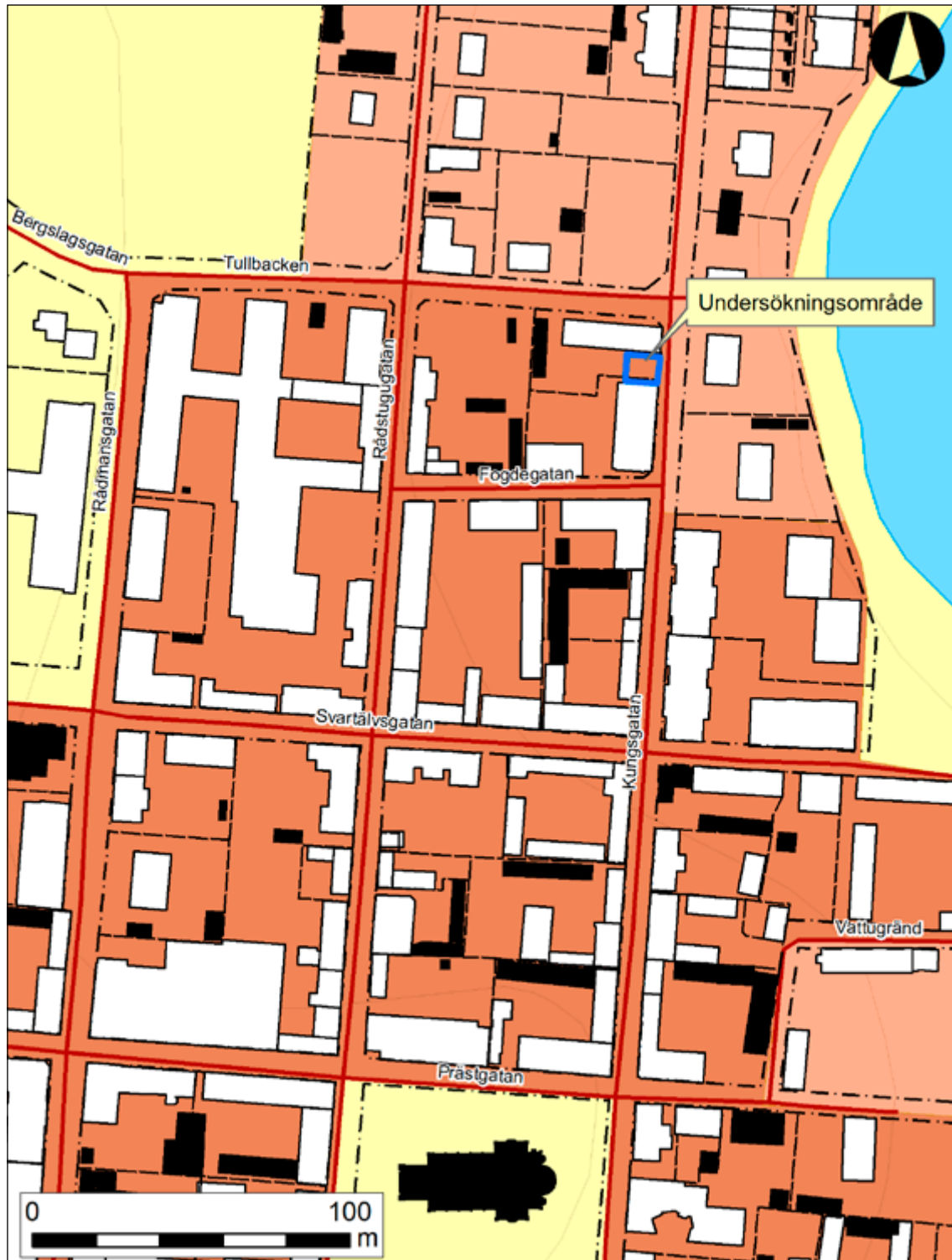
Omslagsfoto Den byggnad som tidigare funnits på platsen. Bilden är från 1967.
Bildkälla: Örebro stadsarkiv. Foto: White Arkitekter AB.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_160001

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö	7
Syfte och frågeställningar.....	8
Metod och genomförande.....	8
Resultat och tolkning	11
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	11
Referenser	12
Tekniska och administrativa uppgifter.....	13
Bilagor	14

Bilaga 1. Schakttabell

Figur 1. Karta över Noras centrala delar med den aktuella undersökningsplatsen markerad med rött. Skala 1:2 000.

Figur 2. Översikt över Örebro län med Nora markerat.

Sammanfattning

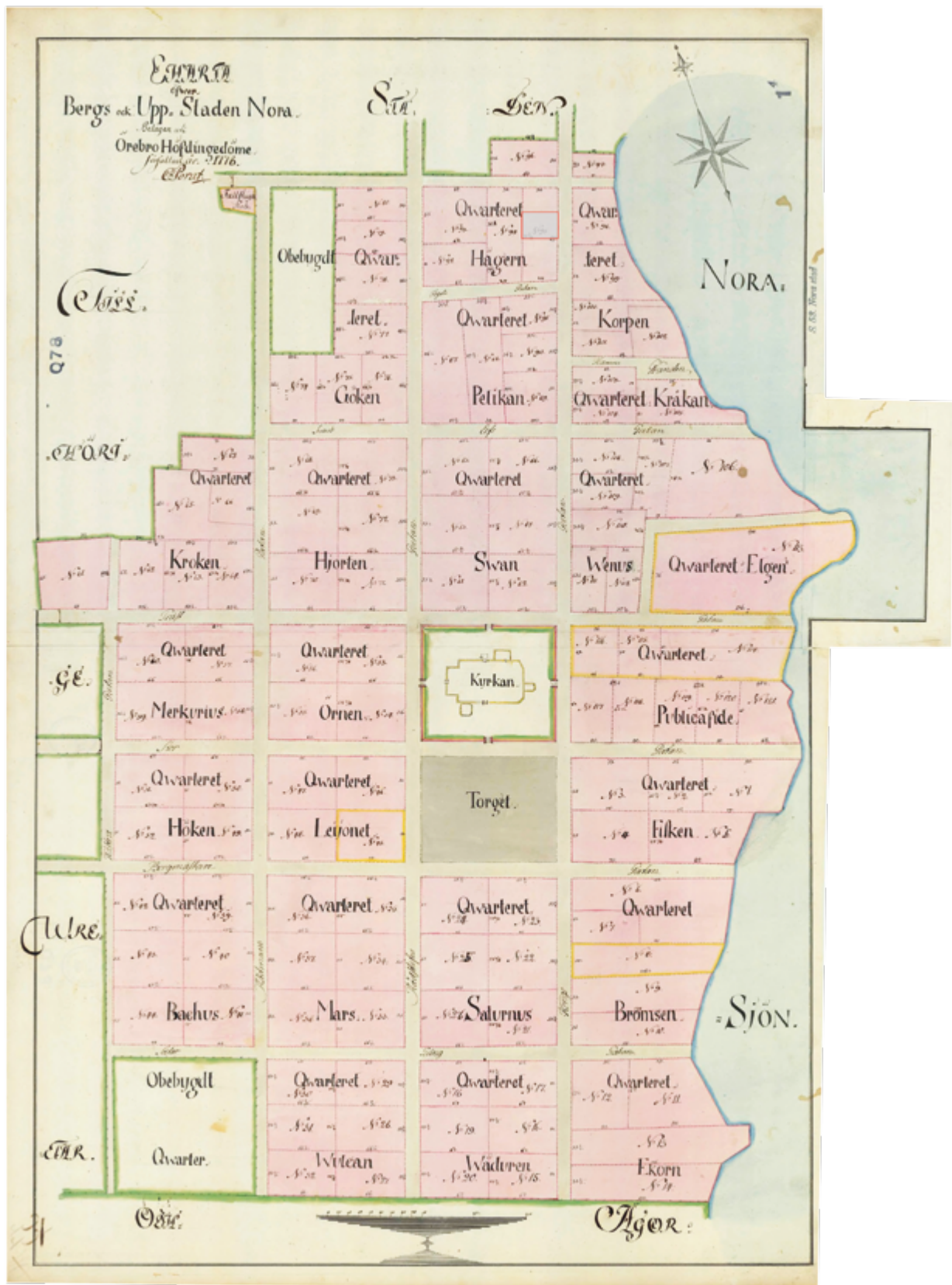
Eknors Fastighets AB planerar för nybyggnation inom fastigheten Hägern 8 i Nora stad. Fastigheten är belägen i Noras stadskärna, inom det område som i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister är upptaget som fornlämning Nora 164:1.

Platsen återfinns i centrala Nora, tre kvarter norr om kyrkan. Nora fick stadsprivilegier år 1643. Stadens tidiga historia är förhållandevis dåligt känd. Stadsplanen följer i stort sett samma mönster som den tidigaste historiska kartan från år 1644, men det äldre kartmaterialet är detaljfattigt när det gäller stadsmiljön. Karl Poraths karta från år 1778 är den första som avslöjar något om hur livet såg ut för Noras invånare. Enligt kartan är kvarteret Hägern indelat i fyra tomter och på den av undersökningen berörda tomten, nr 95, står "Doctor Lenaeus" listad som ägare.

Stratigrafiskt visade förundersökningen enbart fyllnadsmassor ner till orörd lera som påträffades 0,4–0,7 meter under befintlig marknivå. På ytan har tidigare en enklare träbyggnad funnits och i samband med rivning av denna samt vid bygget av de intilliggande större byggnaderna har marken nivellerats och skadats av diverse ledningsdragningar. Inget av antikvariskt intresse fanns inom den undersökta ytan.

Inledning

Eknors Fastighets AB planerar för nybyggnation inom fastigheten Hägern 8 i Nora stad. Fastigheten är belägen i Noras stadskärna, inom det område som i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister är upptaget som fornlämning Nora 164:1. Fornlämningen utgörs av kulturlager som innehåller rester av äldre stadsbebyggelse från medeltid och framåt. Eknors Fastighets AB har med anledning av detta ansökt om tillstånd till borttagande av berörd del av aktuell fornlämning. Länsstyrelsen i Örebro län bestämde inför den vidare tillståndsprövningen att en arkeologisk förundersökning skulle ske av den del av fornlämning Nora 164:1 som ligger inom den aktuella exploateringsytan innan fortsatt byggnadsverksamhet fick ske. Arkeologgruppen AB utsågs att utföra undersökningen som skulle bekostas av Eknors Fastighets AB.

Figur 3. Undersökningsområdet markerat på 1778 års karta, med tomtindelningen i kvarteret Hägern där tre tomter ägdes av Doctor Lenaeus. Lantmäteristyrelsens arkiv. Nora stad. Avmätning, 1778. Akt S53-1:4.

Bakgrund och kulturmiljö

Tidigare arkeologiska undersökningar i centrala Nora har visat på lämningar efter gårdsmiljöer och bebyggelse daterade mellan 1600-tal och 1800-tal. I området närmast den aktuella undersökningsytan kan följande undersökningar nämnas.

I kvarteret Publica Fide genomfördes en arkeologisk förundersökning år 1996. Bland annat påträffades rester av en sentida husgrund, men området som helhet bedömdes ha påverkats kraftigt av sentida schaktningsarbeten. Vissa kulturlager kunde dock konstateras. Fynd av keramik tyder på verksamhet i området under 1600- och 1700-tal.

Ytterligare ett kvarter söderut, i kvarteret Fisken, genomfördes en arkeologisk förundersökning och undersökning år 2008. Även detta område var påverkat av senare tiders verksamhet, men rester av hus och kulturlager kunde påvisas. De daterbara fynden sträcker sig tillbaka till tidigt 1600-tal.

Inför ett nytt resecentrum i Nora gjordes en arkeologisk förundersökning och slutundersökning våren och sommaren 2011 i kvarteret Ekorren. Hus och gårdsmiljöer från 1600-tal till 1800-tal påträffades och undersöktes. I tillägg till dessa undersökningar finns ett antal mindre undersökningar i form av schaktningsövervakningar.

Kvarteret Hägern är beläget i centrala Nora, tre kvarter norr om kyrkan. Nora fick stadsprivilegier år 1643. Stadens tidiga historia är förhållandevis dåligt känd. Stadsplanen följer i stort sett samma mönster som den tidigaste historiska kartan från år 1644, men det äldre kartmaterialet är detaljfattigt när det gäller stadsmiljön. Karl Poraths karta från år 1778 är den första som avslöjar något om hur livet såg ut för Noras invånare. Enligt kartan är kvarteret Hägern indelat i fyra tomter och på den av undersökningen berörda tomten, nr 95, står "Doctor Lenaeus" listad som ägare; för övrigt står han även som ägare för tomterna nr 93 och 94, det vill säga han äger nästan hela kvarteret.

Syfte och frågeställningar

Syftet med förundersökningen var att skapa ett underlag för Länsstyrelsens bedömning av om tillstånd till att ta bort aktuell del av fornlämningen kunde ges. Detta skulle göras genom att på aktuell plats fastställa och dokumentera fornlämningens karaktär, datering, utbredning och komplexitet samt ta tillvara fynd. Detta skulle minst innefatta:

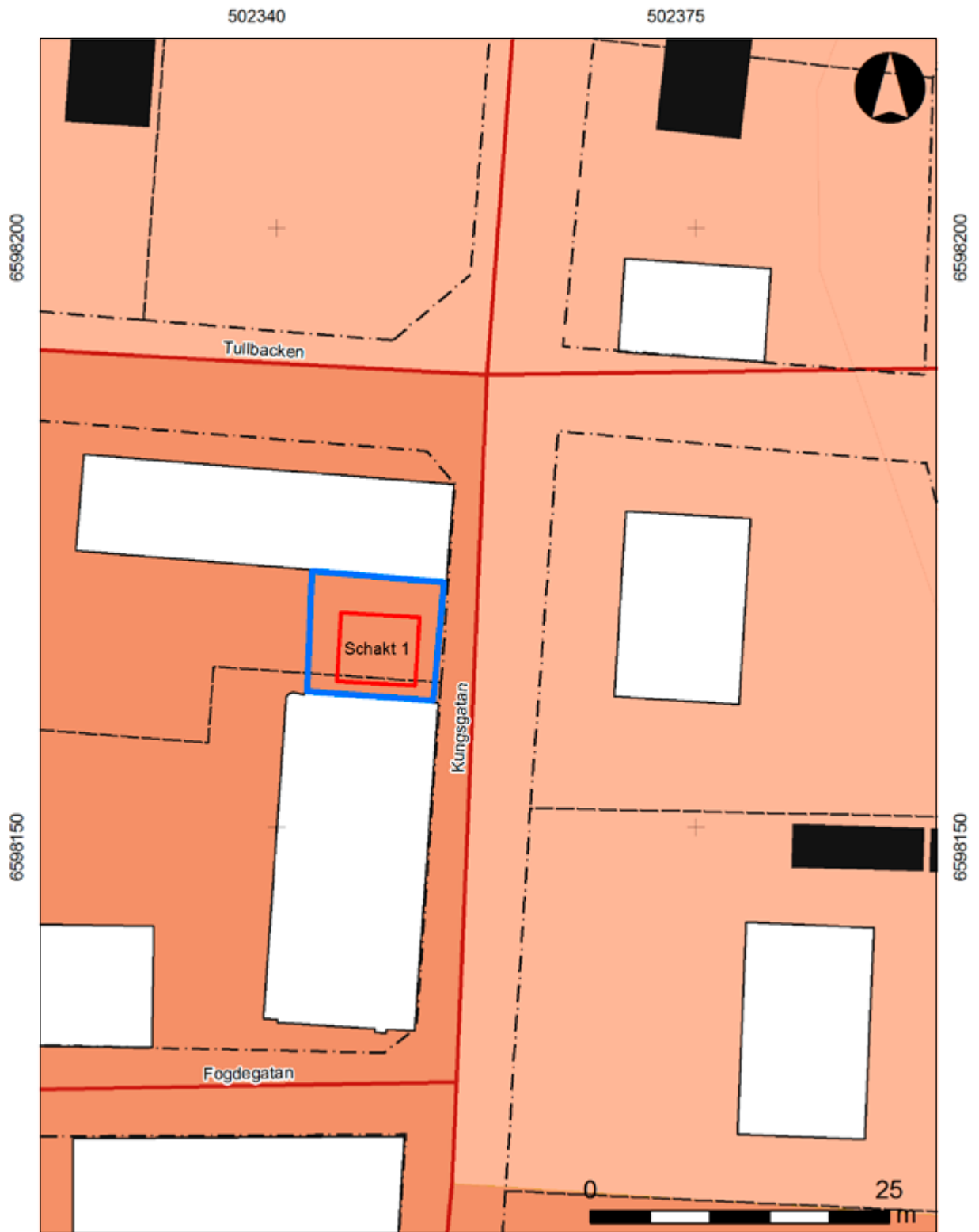
- *eventuell förekomst av kulturlager, deras karaktär och ålder*
- *eventuell förekomst av anläggningar och bedömning av deras typ, antal och ålder*
- *eventuellt fyndinnehåll, vilket ska inkludera en bedömning av fyndens typ, antal och ålder*
- *bedömning av fornlämningens bevarandegrad på aktuell plats*
- *rumslig avgränsning av fornlämningen inom exploateringsområdet*
- *bedömning av vilka typer av aktiviteter som ligger bakom de kulturlager, anläggningar och fynd som påträffas vid förundersökningen.*

Dessutom skulle det klargöras i vad mån en arkeologisk undersökning måste utföras av aktuell del av fornlämningen innan bygg- och anläggningsverksamhet får ske inom området för fornlämningen.

Metod och genomförande

Det aktuella förundersökningsområdet omfattade en sammanhängande yta om cirka 140 kvadratmeter och markarbetena bedömdes få ett djup av maximalt 0,60 meter. Förundersökningen skulle därför inte omfatta lämningar på en djupare nivå än så.

Den begränsade ytan om cirka 140 kvadratmeter var belägen mellan två stående byggnader, därför schaktades med säkerhetsavstånd till dessa. I övrigt grävdes så stor del som möjligt av ytan till det av Länsstyrelsen fastställda djupet. Schaktningen gjordes med grävmaskin och dokumentationen var digital. Inmätning gjordes med handhållen GPS i koordinatsystemet SWEREF 99TM. Området fotograferades och en skriftlig beskrivning upprättades. Efterbearbetning har skett i ArcGis 10.

Figur 4. Schaktplan. Skala 1:2 000.

Figur 5 och 6. På bilderna ses fyllnadsmassor samt hur den orörda leran börjar framträda i botten. Foto av Arkeologgruppen AB.

Resultat och tolkning

Större delen av ytan schaktades ner till cirka 0,6–0,8 meter beroende på markens beskaffenhet. Stratigrafiskt fanns bara fyllnadsmassor ner till orörd lera som påträffades 0,4–0,7 meter under befintlig marknivå. På ytan har tidigare en enklare träbyggnad funnits och i samband med rivning av denna samt vid bygget av de intilliggande större byggnaderna har marken nivellerats och skadats av diverse ledningsdragningar. Inget av antikvariskt intresse fanns inom den undersökta ytan.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Syftet med schaktningsövervakningen var att dokumentera den del av fornlämningen som berördes av arbetsföretaget. Alltså skulle fornlämningens utbredning inom schaktet fastställas, kulturlagers och anläggningars karaktär skulle bedömas och platsen skulle dateras. Då inget av antikvariskt intresse kunde konstateras vid schaktningsövervakningen blev det aldrig aktuellt att besvara frågeställningarna.

Referenser

Kartor och arkivmaterial

LANTMÄTERISTYRELSENS ARKIV

Nora stad. Avmätning, 1778. Akt S53-1:4

Tekniska och administrativa uppgifter

Landskap	Västmanland
Län	Örebro
Kommun	Nora
Socken	Nora
Fastighet	Hägern 8
Fornlämningsnummer	Nora 164:1

Projektledning	Helmut Bergold, Ebba Knabe
Personal	Helmut Bergold, Ebba Knabe

Undersökningstid	2016-09-29
Exploateringsyta	140 m ²
Undersökt yta	60 m ²
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Länsstyrelsens beslutsdatum

2016-09-27

Länsstyrelsens diarienummer

431-5136-2016

Arkeologgruppens projektnummer

2016_88

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd omhändertogs.

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

SCHAKT 1

5x12 meter och 0,4–0,8 meter djupt.

Rivningsmassor och fyllnadsmassor.

I botten orörd lera.

